

In de spiegel van het curriculum

Bernard Teunis, programmamanager van de curriculumactualisatie bij SLO nam ons mee in de ontwikkelingen rond het landelijke curriculum. De curriculumactualisatie gaat over meer dan een nieuwe set kerndoelen en eindtermen. Vanuit het beoogde curriculum, is een vertaling nodig naar het schoolcurriculum en het onderwijsprogramma in de klas (het uitgevoerde curriculum).

Er waren verschillende redenen om de huidige landelijke curriculumkaders te herzien:

- De huidige set kerndoelen zijn te globaal en bieden te weinig houvast en richting: ze zijn last noch gemak.
- De kerndoelen en eindtermen zijn onvoldoende op elkaar afgestemd, er is winst te halen in een doorlopende leerlijn.
- De referentiekaders taal en rekenen sluiten onvoldoende aan.

Wat betekent deze curriculumactualisatie voor de schoolpraktijk? Bernard geeft aan dat in deze actualisatie meerdere thema's zitten, zoals taalgericht vakonderwijs en burgerschap en digitale geletterdheid. Deze actualisatie gaat dus over een totaalopdracht waarmee samenhang in het curriculum op school versterkt kan worden. De wettelijke doelen geven richting aan het 'wat', het is aan de scholen om invulling te geven aan het 'hoe'.

In het gesprek dat zich naar aanleiding van het verhaal ontvouwde, zagen verschillende profielorganisaties kansen om regie op het curriculum terug te pakken. Er zit meer ruimte in het curriculum dan leraren en scholen denken. Expertisecentrum voor VO Topsport (EVOT) heeft ervaring opgedaan met compacten en verrijken en ziet dat het wel degelijk mogelijk is. Een andere insteek zou kunnen zijn om te kijken hoe je met bescheiden interventies in het curriculum, een grote toegevoegde waarde kunt hebben. Waar iedereen het over een is, is dat het belangrijk is om te beginnen bij wat je als school wilt. De komende jaren is de fase van verleiden waarin we samen grip moeten krijgen op de overstijgende curriculumthema's. Naast leermiddelenbeleid zouden alle scholen ook een curriculumbeleid moeten hebben!

Curriculumactualisatie: gezamenlijke verantwoordelijkheid

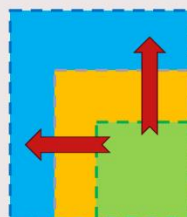
Na de pauze nam Nienke Nieveen, professor of Curriculum Design in STEM Education, Eindhoven School of Education (ESoE), Eindhoven University of Technology de deelnemers mee rond het thema curriculumontwikkeling op school in de brede zin van het woord. Het ging zowel over wat het van scholen vraagt als wat er voor nodig is (op school, en vanuit de sector). Haar bijdrage in vier inzichten:

Inzicht 1: Met ruimte komt ook een verantwoordelijkheid

In Nederland hebben we overheidsbeleid dat scholen veel ruimte geeft om eigen curriculumbeleid te kunnen voeren. Deze autonomie voor scholen is verankerd in ons onderwijs. Alhoewel deze autonomie voor professionals en besturen verankerd is in ons onderwijs, kent dit ook een keerzijde. Nieveen citeert uit de Staat van het Onderwijs (2024): "Goed onderwijs wordt de verantwoordelijkheid van iedereen, maar in de praktijk te vaak van niemand. Vrijheden worden vrijblijvendheden." Nieveen vroeg zich hardop af of we er de afgelopen 20 jaar met elkaar (politiek, leraren, schoolleiders en besturen) voldoende in geslaagd zijn om de curriculaire ruimte op een verantwoorde manier in te vullen. Met vrijheid komt ook een verantwoordelijkheid. Met de geactualiseerde kerndoelen en eindtermen ligt er een nieuwe kans voor schoolteams om de curriculaire ruimte goed te gaan benutten. Maar tegelijkertijd merken we dat scholen daar ook moeite mee hebben.

Ruimte voor schoolteams

Curriculaire ruimte: Mogelijkheid van schoolteams om schooleigen curriculum/programma te ontwerpen

1. Formele curriculaire ruimte

Ruimte die schoolteams volgens beleid ontvangen om aan schooleigen curriculum te werken

2. Ervaren curriculaire ruimte

Ruimte die schoolteams voelen om aan schooleigen curriculum te werken
Boek moet uit ..., Toetsen ..., Leerlingvolgysteem ..., Inspectiedruk ..., Administratieve lasten ..., Geen (gezamenlijke) ontwikkeltijd ...

3. Gebruikte curriculaire ruimte

Ruimte die schoolteams benutten om aan schooleigen curriculum te werken

Inzicht 2: Curriculumontwikkeling is altijd een integraal proces

Wat is er voor nodig om de ruimte in het curriculum weer beter te gaan zien en te benutten? De actualisatie kan daarvoor een aanjager zijn. Hierbij gaat het om:

- De wijzigingen in het curriculum moeten hun weg vinden naar de praktijk: wat zijn de wijzigingen en bedoelingen en hebben we daar een gedeeld beeld van? Wat houdt de implementatie in? Dit vraagt om *curriculumbewustzijn*.
- Vervolgens vraagt het om een aanpassing van het schooleigen curriculum: visievorming (70/30-regel (kern/keuze), profielen, lesprogramma's en toetsprogramma's, lessentabel en roosters, leermiddelen, pedagogisch-didactische etc. Dit vraagt om *curriculumbekwaamheid*.
- Anderen meenemen in de verandering, zowel op school als tussen scholen: zoeken naar verbeterlagen, uitwisseling organiseren etc. Dit vraagt om *curriculair leiderschap*.

In de praktijk is curriculumontwikkeling altijd een integraal proces waarbij ook professionele ontwikkeling (kunnen we het?) en schoolorganisatieontwikkeling (mogen we het?) om de hoek komen. Vaak zitten hier de blokkades om als school curriculumontwikkeling echt een plek te geven.

Inzicht 3: De gezamenlijke verantwoordelijkheid

Het stimuleren van integrale schoolontwikkeling vraagt om richting, ruimte en ruggeleuning. Overheidsbeleid biedt kaders die richting geven en lerarenteams ervaren ruimte om invulling te geven aan schooleigen curriculumontwikkeling. De steun komt van opzij. Waarbij schoolleiders en bestuurders van binnenuit processen van curriculumontwikkeling stimuleren en faciliteren en overige partijen van buitenaf hun bijdrage leveren. Hierbij valt te denken aan: educatieve uitgeverij, toetsontwikkelaars, lerarenopleidingen, onderzoekers, ondersteuners en scholennetwerken zoals die van de profielorganisaties.

Nieven gaf op basis van het *Concern based adoption model* aan waarop de steun inhoudelijk gericht kan zijn:

- Zelf: wat is het, what's in it for me? Wat is de bedoeling?
 - Taak: Kunnen we dat? Welke stappen?
 - Ander: wie zijn er verder betrokken? Hoe kan ik helpen? Welke verbeterstappen zie ik?
- Ook zijn er verschillende vormen van 'steun van opzij' mogelijk: menselijk, materieel en structureel.

Inzicht 4: Curriculum als beroepsperspectief voor de leraar

De basis voor curriculumontwikkeling verwerf je als leraar in de lerarenopleiding. Verdere ontwikkeling vindt plaats in de beroepspraktijk en kent een opbouw in de complexiteit van de ontwikkeltaak (het wat), de ontwikkelgroep (met wie) en de ontwikkelpad (het hoe). Over het ontwikkelpad van curriculumbewust, naar curriculumbekwaam, en curriculair leider kun je als leraar een hele schoolloopbaan doen.

	Leraar in opleiding	Startende leraar	Ervaren leraar verantwoordelijk voor vak/leergebieds-ontwikkeling	Ervaren leraar verantwoordelijk voor schoolbrede ontwikkeling	Ervaren leraar bij landelijke curriculumherziening
Wat ontwerpt de docent?	Lessen, projecten voor eigen gebruik	Lessen, projecten voor eigen gebruik	Rationale, leerlijn, lessen, projecten, voor eigen gebruik en voor naaste collega's	Rationale, leerlijnen (spiraal curriculum) voor eigen gebruik en voor collega's	Rationale, kerndoelen, eindtermen, generieke voorbeeldmatige leerlijnen en lesmateriaal voor gebruik collega's van diverse scholen en door systeempartners
Hoe?	Ontwerpcyclus	Ontwerp-onderzoekscyclus	Ontwerponderzoekscyclus, in- en uitzoomen tussen ontwerp en school- en landelijke kaders	Ontwerponderzoekscyclus, navigeren tussen vak- / leergebieden, school- en landelijke kaders	Ontwerponderzoekscyclus, navigeren tussen internationale raamwerken, school- en klaspraktijken, wetenschap en beleid
Met wie?	Individueel/groep	Individueel/groep, afstemming met naaste collega's	Samenwerking binnen docentontwerpteam met naaste collega's, afspraken met teamleiders	Samenwerking met docentontwerpteam en teamleiders, afspraken met schoolleiding en externe partijen	Samenwerking met (internationale) vakexperts, curriculumexperts, collegiale consultatie
Curriculumbewust, -bekwaam, -leiderschap					

Enkele high-lights vanuit de discussie:

- *Infrastructuur beter benutten*. De gezamenlijkheid in het opleiden van leraren die verder zijn in hun carrière, wordt gemist. Hier liggen kansen voor de ontwikkeling van 20 onderwijsregio's

(vanuit partnerschappen) die verantwoordelijk zijn van werving tot de verdere professionalisering. In die infrastructuur professionaliseringsactiviteiten borgen.

- *Grip op professionalisering.* De trap van professionalisering vraagt om een verdere uitwerking. Op de Universiteit Eindhoven doen ze onderzoek naar wat een curriculaire leider doet. Niet alles is op te lossen via formele scholen, ook informele scholing is nodig (bv. Middels Professionele Leergemeenschappen).
- *Leraren die het onderwijs verlaten.* Als het gaat om curriculumontwikkeling hebben we te maken met een frame 'dit kan ik beter buiten het onderwijs doen'. Zo kan curriculumontwikkeling juist ongewenst bijdragen aan het lerarentekort.
- *Transfer van leren in curriculumontwikkeling.* Leraren die binnen het profielonderwijs werken, vinden het lastig om binnen het eigen schoolvak ontwikkelingen door te voeren. Olievlekwerking is extreem lastig, er is sturing vanuit de schoolleiding nodig om ontwikkelingen te verbreden in de school.
- *Ondersteuning vanuit het vak.* Leraren hebben vaak bepaalde vakondersteuning nodig om eigen keuzes te maken. Onderwijsondersteuners kunnen dit onvoldoende bieden.

G. van Slochteren
Amersfoort, november 2024